

Ocena wykonania „Raportu z monitoringu leśnych siedlisk przyrodniczych wpisanych do załącznika I Dyrektywy Siedliskowej w obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieża PLC000”

Anna Kujawa¹, Bogdan Jaroszewicz²

¹Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN, ul. Bukowska 19, 60-809 Poznań,

²Białowieża Stacja Geobotaniczna, Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Sportowa 19, 17-230 Białowieża

Wstęp

„Raport z monitoringu leśnych siedlisk przyrodniczych wpisanych do załącznika I Dyrektywy Siedliskowej w obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieża PLC00004” wykonano na zlecenie fundacji WWF Polska w celu oceny stanu siedlisk oraz określenia najważniejszych czynników wpływających na stan zachowania siedlisk w tym obszarze. Monitoring wykonano w okresie od 22 września do 10 października 2016 w 38 płatach siedlisk wskazanych do objęcia monitoringiem w Planie Zadań Ochronnych dla tego obszaru, czyli w siedlisku 9170 (grądzie subkontynentalnym – 15 płatów), 91D0 (borach i lasach bagiennych – 10), 91E0 (łęgach olszowych i jesionowych – 11), 91F0 (łęgach dębowo-wiązowo-jesionowych – 1) oraz w siedlisku 91I0 (ciepłolubnych dąbrowach – 1). Wszystkie oceniane płaty znajdowały się na terenach zarządzanych przez nadleśnictwo Białowieża, Browsk i Hajnówka (w tym kilka w rezerwatach przyrody). Monitoring został wykonany zgodnie z metodyką rekomendowaną przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w Państwowym Monitoringu Środowiska i zawartą w przewodniku metodycznym autorstwa W. Mroza. Dokładna dokumentacja w postaci kart obserwacji siedliska oraz fotografii jest dostępna na żądanie.

Część zasadnicza oceny

Wyniki monitoringu jednoznacznie wskazują na niewłaściwy stan zachowania siedlisk w większości ocenionych płatów.

W przypadku siedliska 91E0 (łęgi olszowe i jesionowe) stan żadnego z płatów nie został uznany za właściwy. Autorzy upatrują przyczyny niskich ocen stanu zachowania tych siedlisk w zaburzeniu stosunków wodnych w Puszczy, w tym przeprowadzonych w przeszłości melioracji cieków, która nadal przyczynia się do szybszego odpływu wód z terenu Puszczy oraz do zaniku zalewów i czasowego stagnowania wody niezbędnego do rozwoju lasów łęgowych. Obniżenie poziomu wód gruntowych i braku zalewów prowadzi do stopniowego przekształcania się zbiorowisk łęgowych w grądy i ta tendencja była widoczna w składzie gatunkowym runa niemal wszystkich ocenianych płatów łęgów. Drugą, nie mniej istotną przyczyną niezadowalającego lub złego stanu siedliska 91E0, była niska wartość wskaźnika dotyczącego struktury i funkcji siedliska. Oceniane płaty miały uproszczoną strukturę wiekową i przestrzenną drzewostanu i warstw roślinności oraz w kilku przypadkach niską zasobność martwego drewna, szczególnie wielkowymiarowego. Zmiany te jednoznacznie wynikają ze sposobu prowadzenia gospodarki leśnej. Perspektywy ochrony dla tego siedliska oceniono jako zadowalające jedynie dla 3 płatów (z 11 ocenianych). Najistotniejszym działaniem ochronnym dla tego siedliska jest poprawa stosunków wodnych polegająca na renaturyzacji cieków i spowolnieniu odpływu wody.

Mimo, że na terenie Puszczy Białowieżskiej dominują siedliska grądowe (9170), to na 15 ocenianych płatów, jedynie stan dwóch został oceniony jako właściwy. Stan większości płatów oceniono jako niezadowalający lub zły. Jako główną przyczynę niskiej oceny autorzy wskazali

gospodarkę leśną (zręby, nasadzenia gatunków obcych ekologicznie, uproszczenie struktury przestrzennej, wiekowej i gatunkowej drzewostanu, w wielu wypadkach jego juwenalizacja, bezpośrednie niszczenie runa i gleby, usuwanie martwych drzew, mała ilość martwego drewna wielkowymiarowego, niska liczba mikrosiedlisk). Jednak w odróżnieniu od łągów perspektywy ochrony grądów są lepsze. Dla ponad połowy płatów perspektywy te oceniono na zadowalające w okresie 10-20 lat. Tylko jeden spośród ocenionych płatów był zniekształcony w takim stopniu, że jego regeneracja w krótkiej perspektywie czasowej nie będzie możliwa.

Istnienie borów bagiennych (91D0), podobnie jak łągów, zależy bezpośrednio od występowania okresów z wysokim poziomem wody, często stagnującej na powierzchni gruntu. Zaburzenie stosunków wodnych na terenie Puszczy odzwierciedla się w niewłaściwym stanie monitorowanych płatów borów bagiennych. Stan zaledwie jednego płatu (na 10 ocenianych) uznano za zadowalający. Niska ocena wynika głównie z przesuszenia gleby, wycofywania się roślin związanych z torfowiskami (m.in. mchów torfowców, borówki bagiennej, bagna zwyczajnego, wełnianki) i ekspansji roślin borowych. Oprócz zaburzenia stosunków wodnych, na negatywną ocenę miał wpływ gospodarka leśna widoczny przede wszystkim w strukturze wiekowej drzewostanu i braku drzew sędziwych. Perspektywy ochrony dla ocenianych siedlisk określono (oprócz jednego płatu) jako niezadowalające przede wszystkim ze względu na zaburzone stosunki wodne.

Pozostałe oceniane siedliska (91F0 – łągi dębowo-wiązowo-jesionowe oraz 91I0 – ciepłolubne dąbrowy) reprezentowane były przez pojedyncze płaty, których stan oceniono jako zły (U2). W przypadku łągi za taki stan odpowiedzialna jest gospodarka wodą (odwadniająca melioracje) oraz, w mniejszym stopniu gospodarka leśna wpływająca negatywnie na zróżnicowanie wiekowe i gatunkowe drzewostanu. Perspektywy ochrony w czasie 10-20 lat oceniono negatywnie. Podobnie, jak perspektywy zachowania (odtworzenia?) świetlistej dąbrowy, która przekształciła się w grąd.

Autorzy raportu uznali, że najważniejszymi czynnikami wpływającymi na obniżenie ocen stanu zachowania siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Puszcza Białowiecka PLC00004 są:

- niekorzystny stan stosunków wodno-wilgotnościowych,
- negatywne skutki gospodarki leśnej, przejawiające się w uproszczeniu struktury wiekowej, gatunkowej i przestrzennej drzewostanów (w tym zbyt duży udział świerka na siedliskach grądowych) oraz w niskiej ilości martwego drewna (głównie wielkowymiarowego).

Podsumowanie oceny

W przedstawionym do oceny raporcie pewne zastrzeżenia budzą:

- pora przeprowadzenia monitoringu, ograniczona do końcówki sezonu wegetacyjnego, co nie pozwoliło autorom na zarejestrowanie niektórych wiosennych geofitów związanych z łągami, grądami oraz świetlistą dąbrową. Jednakże obniżenie ocen stanu zachowania siedlisk nie wynikało z niewłaściwego składu gatunkowego runa, ale z niewłaściwego stanu uwodnienia siedlisk wilgotnych i bagiennych oraz zmian w składzie gatunkowym i strukturze drzewostanu. Tak więc niepełna rejestracja gatunków runa leśnego nie miała wpływu na ocenę i wnioski, jakie zostały sformułowane.
- trudna do interpretacji informacja w kartach obserwacji, gdzie w wierszu „Wykonywane zabiegi ochronne i ocena ich skuteczności” wpisano zazwyczaj „brak”. Niestety nie zaznaczono, w których

płatach, po wejściu w życie Planu Zadań Ochronnych (z zaleceniem dla większości siedlisk zadania ochronnego „Zapobieganie degradacji siedliska poprzez powstrzymanie się od działań gospodarczych w płatach siedliska” lub „Wyłączenie z działań gospodarczych wszystkich drzewostanów z gatunkiem w składzie co najmniej 10% w wieku 100 i więcej lat na siedlisku grądu subkontynentalnego”), prowadzono jakieś działania niezgodne z tym zaleceniem. Należało więc wpisać w tym wierszu „brak ingerencji w roku 2016 zgodnie z PZO”, chyba, że stwierdzono naruszenie tego zalecenia w roku 2016.

- zalecenia ochronne sformułowane dla dąbrowy świetlistej (autorzy zaproponowali ochronę bierną). Siedlisko to jest uważane w Polsce północno-wschodniej za antropogeniczne, powstałe na skutek długotrwałego wypasu, tak więc najlepszym rozwiązaniem byłoby przywrócenie na nim wypasu po uprzednim usunięciu podszytu i części drzew z II piętra. Zalecenie ochrony biernej nie jest zgodne z zaleceniem zapisanym w Planie Zadań Ochronnych, w którym zapisano dla tego siedliska „cięcia ograniczające ocienienie dna lasu, czyli usunięcie II piętra drzewostanu oraz podszytu”. Naszym zdaniem zalecenie zawarte w PZO również nie przyniesie spodziewanego efektu w postaci regeneracji zbiorowiska, ponieważ cięcia nie są w stanie zastąpić wypasu.

Podsumowując: Raport wraz z dołączoną dokumentacją (kartami obserwacji oraz fotografiami) wykonano zgodnie z zalecaną metodyką GIOŚ. Monitoringiem objęto wydzielienia wskazane w Planie Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska. Monitoring przeprowadzono rzetelnie, jasno formułując wnioski i oceniając stan ochrony i perspektywy zachowania monitorowanych siedlisk zgodnie z najlepszą wiedzą.